

Att höra och säga det handlingspåbudande – del 1 Om typen av kunskap

av Bengt-Åke Wennberg

Välkommen tillbaka. Jag har ägnat större delen av sommaren till att redigera mina gamla bloggar och andra texter för att så småningom i höst lägga in dem på hemsidan. I dessa bloggar beskriver jag ett stort antal konkreta exempel på sådana samtal och resonemang om organisering och samarbete som jag tagit del av genom åren. Jag försöker i bloggarna visa att man skulle kunna tänka och samtala på ett helt annat sätt om dessa frågor. Man skulle då kanske också se andra sätt att komma till rätta med vissa svårigheter man gemensamt möter i den samverkan man deltar i.

I mina exempel formulerar jag resonemang som, till skillnad från de som tillämpas, ger ett dynamiskt systembaserat beskrivningsalternativ när det gäller individers samverkan i grupper, verksamheter och samhälle. De resonemang jag bryter mot har ett statiskt perspektiv. Ett statiskt perspektiv talar om hur något "är" eller "borde vara" och vilka "sanningar" – alltså påståenden – som de man skriver till borde "rätta sig och sina handlingar efter". Se de mörkblå och ljusblå fälten i figuren.

Statiska presentationer har – även om de accepteras av många – sällan visat sig leda till någon förändring i det sociala skeendet då detta bestäms av de enskilda människornas val av agerande i stunden – jämför klimatdebatten. Vill man skapa förändring i samhandlingarna kan man enligt min erfarenhet tala sig trött om man håller sig till att presentera sina tankar inom ramen för de mörk- och ljusblåa fälten. De gamla handlingsmönstren bestäms av samhandlingarna och återkommer om och om igen hur mycket man än predikar.

Det som därför behöver förändras är de grunder på vilka personerna tar ställning till vad man väljer att göra och vad man tror om den samhandling som genom det egna handlandet uppstår i det egna samspelet med andra. Detta kan man inte från början veta eller gissa sig till. För att komma fram till en någorlunda rättvisande uppfattning om vad som vore klokt att göra behöver man samtala ”med de andra” inom ramen för det ”gula fältet” ovan. Det är bara i speciella fall som påpekanden inom ramen för de mörkblåa och ljusblåa fälten har effekt.

Eftersom man inte utan samtal och en relevant tolkning av andras uppfattningar och ambitioner av den aktuella situationen kan skaffa sig en realistisk uppfattning om ett händelseförlopp nu och i framtiden så blir en ny kunskapssyn nödvändig. Detta har varit känt sedan länge.

Alvin Toffler förutspådde därför redan i sina böcker Framtidschocken och ”Tredje vågen” 1982 att det nya samhällets aktörer måste ha en förmåga att transformera en statisk kunskapssyn hämtad från upplysningstiden till en mer dynamisk och handlingsbaserad kunskapssyn.

Den nya teknologin skulle således enligt honom göra många av de kunskaper och de kunnigheter vi som individer förlitat oss på i industrisamhället omoderna och oanvändbara. Om inte tankemönstret och därmed samtalen i sin helhet förändrades skulle inte de nya och mer kreativa formerna ”få plats” i de gemensamma överväganden och analyser som behövde göras. De skulle då domineras av den statiska synen och många problem förbli olösta.

En stor utmaning som Alvin Toffler pekade på var också att den sociala kontext vi tidigare tagit för given skulle komma att förändras och brytas upp. Det skulle istället för ett industrisamhälle skapas ett nätverks- och tjänstesamhälle som fungerade efter helt andra principer. ([Wennberg](#)

[2020a](#)). Även av detta skäl skulle gamla kunskaper och tidigare former för kunskapsgenerering bli föråldrade.

En ledtråd till i vilken riktning man då kan söka efter en alternativ kunskapsgenerering har jag fått genom Maria Hammarén – docent i Yrkeskunnande och teknologi vid Kungliga tekniska högskolan (KTH) ([Hammarén 2009](#)). Hon påpekar att när det gäller samtal om praktikens frågor så behöver språkbruket i dessa samtal vara *handlingspåbjudande* (det gula fältet i bilden). Men hur blir de det?

För att språket skall bli handlingspåbjudande behöver vi transformera våra kunskaper och erfarenheter in i en annorlunda typ av kunskap, det vill säga förståelsen av det interaktiva sociala system vi – var och en av oss – på olika nivåer medverkar i. Men det räcker inte med det. Vill vi med ”de andra” kommunicera om samhandlingen behöver också de vi samverkar med vara med på noterna och förstå vad vi menar med det vi säger.

Jag och Monica Hane skapade därför 1987 ett kunskapsabonnemang för att pröva hur existerande och nya kunskaper och erfarenheter – på vårt fält, organisering och samverkan – kunde integreras med aktörernas aktuella erfarenheter av den samverkan de i dagens samhälle medverkade i. Det vill säga hur etablerade kunskaper och nya erfarenheter kunde transformeras in i det gula fältet och bli handlingspåbjudande.

Abonnemanget bestod av 6 rapporter och 10 abonnentmöten per år och finansierades med abonnemangsavgifter. Syftet var att genom samtal och rapporter bidra till att deltagarna kunde formulera *den nya handlingspåbjudande kunskap och kunnighet* som de nu behövde och som kompletterade sådan kunskap som enbart refererade till industrisamhällets statiska kunskapssyn.

Kunskapsabonnemanget fungerade tillfredsställande de första 20 åren. Efter hand visade det sig dock att många grundläggande frågor blev för svåra att omvandla till handlingspåbjudande kunskaper. Samtalen blev oavklarade och samma frågor återkom om och om igen. Mina och Monicas resurser var för små för att göra tillräckligt många och koncentrerade insatser för att skapa tillräcklig klarhet i hur denna typ av transformerande processer kunde gå till. Kunskapsabonnemanget som ekonomisk struktur var dessutom alltför begränsat.

Vi bjöd sommaren 2006 in intresserade abonnenter till en "framtidskonferens". Under denna gjorde vi ett antal "inspel" (återfinns i sin helhet som referenser i denna blogg) som alla syftade till att vi som underlag för vårt fortsatta arbete skulle få synpunkter på:

- kunskapsabonnemanget och på våra ambitioner och ställningstaganden när det gällde kunskapsgenerering för det moderna samhället ([Wennberg och Hane 2006a](#)),
- hur vår framtida textproduktion och framtida möten skulle kunna utformas för att anpassas till det gula fältet och därmed vara till nytta för deltagarnas och läsarnas samtal med andra om sin lokala situation ([Wennberg och Hane 2006b](#)),
- hur liknande samtal som vi använt oss av i abonnemanget och i våra uppdrag skulle kunna utvidgas och också omfatta andra aktörer och en bredare kunskapsgenerering – eftersom vi två hade för begränsade resurser ([Wennberg och Hane 2006c](#)).

Samtalen bekräftade att deltagarna och vi till dess hade vilat tryggt i en gemenskap som *byggde på upplysningstidens statiska kunskapsbild*. Enligt denna skulle vetenskapen kunna ge oss entydiga och permanenta svar på våra frågor. Svaren och slutsatserna skulle sedan kunna ge en för alla berörda – och på alla nivåer och i alla sociala kontexter – både trovärdig och begriplig grund till varför det konkreta utformandet av en samverkan behövde vara på ett visst sätt.

Konferensen bekräftade också vår bild att dessa antaganden inte längre håller. Det sociala samspelet är alltför komplext för att någon sådan statisk och allmängiltig kunskap skulle kunna produceras. De sociala situationer som måste hanteras uppvisade en mycket stor variation och var i princip alla unika. Andra former för kunskapsgenerering, som speciellt riktades mot det gemensamma handlandet i den aktuella sociala kontexten, måste därför komplettera de gamla.

Framtidskonferensen var mycket värdefull för oss. Den visade oss vilken riktning en sådan ny kunskapsgenerering skulle behöva ta. Det blir temat för nästa blogg.

Referenser

Hammarén M (2009): Språkfilosofi för personligt bruk. Stockholm: Santerus.

<https://santerus.se/sprakfilosofi-for-%C2%ADpersonligt-bruk-bok-110.html>

Wennberg B-Å (2020a): Tofflers framtidschock är i dag ett faktum. Degerfors: Samarbetsdynamik AB.

<https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Framtidschocken2007011.pdf>

Wennberg B-Å, Hane M (2006a): Att bidra till välgrundade samtal och väl underbyggda resonemang om organisationens mänskliga sida. Degerfors: Samarbetsdynamik AB

https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Bakgrund_till_framtidskonferens.pdf

Wennberg B-Å, Hane M (2006b): Om språket som bygger en bro mellan det personliga och det gemensamma. Degerfors: Samarbetsdynamik AB

https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Spraket_som_bygger_broar.pdf

Wennberg B-Å, Hane M (2006c): Om möten och fokusgrupper som underlag för ökad förståelse av fenomen i mänsklig samverkan. Degerfors: Samarbetsdynamik AB.

https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Samtal_som_underlag.pdf